

A passzívum meghatározásának problémái

UJLAKI Sándor

Ebben a cikkben a passzívumot mint nyelvi jelenséget a nyelvi univerzálék oldaláról közelítem meg. Vannak nyelvészek, akik cáfolják a passzívum univerzális mivoltát, és többek között a magyart sorolják a passzívumot nem ismerő nyelvek közé. A helyzetet az is nehezíti, hogy a nemzetközi szakirodalomban a passzívum fogalmát illetően nincs teljes egyetértés. Ennek megfelelően a definíciók is különböző nézőpontokon alapulnak. A passzívum vizsgálatakor meg kell említeni az angol nyelvet is, amely egyrészt alaposan fel van dolgozva, s amelyből a terminológia jelentős része származik, másrészt azt is szem előtt kell tartani, hogyan hat az angol – néha fölöslegesen és hátrányosan – más nyelvek vizsgálatára.

A kivételként említett magyarban a passzívum nem épült be szervesen a nyelv rendszerébe, használata főként a latin kultúra hatásának volt köszönhető. A passzív igealakok használata nem produktív többé, ezeket más formák helyettesítik.

A finn passzívumot Anna Siewierska felosztása alapján mutatom be, mások álláspontját is figyelembe véve. Szerinte a finnben is van személyes passzívum: az ágensparticipium. A passzívum mint nyelvi univerzálé értelmezését elősegíti a passzívum és az impersonale passzívum kapcsolatának az elemzése, amely ugyancsak sokat vitatott kérdés. A finnben a passzívum bonyolultságát mutatja a terminusok bősége és az ágens értelmezésének sokoldalúsága is. A finn passzívum sajátosságai közé tartozik még az is, hogy az ige lehet ugyanúgy tranzitív mint intranszítív, de csak azoknak a mondatoknak vagy mondatrészeknek lehetne igazi passzív jelentése, amelyek tranzitív igékkel fordulnak elő. A nyelvi univerzálék vizsgálatakor a látzólagos szerkezeti hasonlóság ellenére is megállapíthatjuk azt, hogy az indoeurópai típusú és a finn passzívum két egymástól különálló nyelvi halmaznak tekinthető.